

НАТАЛІЯ РЕЗНИКОВА,

доктор економічних наук, професор, професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

NATALIIA REZNIKOVA,

*doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of World Economy and International Economic Relations, Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0000-0003-2570-869X>*

ПРОМИСЛОВІ ЕКОСИСТЕМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

INDUSTRIAL ECOSYSTEMS AS A TOOL FOR THE POST-WAR ECONOMIC RECOVERY IN UKRAINE

Deep structural transformations in the Ukrainian industrial and technological landscape, caused by aggressive violent deindustrialization as a result of the war, will not only change the nature and way of implementing the existing factors of production, but also actualize the accelerated integration of Ukrainian enterprises into global value chains and the expansion of trade relations in the context of technological and digital rivalry. The demarcation lines of industries are blurred as a result of global processes of vertical disintegration and industrial reorganization. A new symbiotic, complementary and mutually beneficial relationship is established between production and services. Technological changes, robotization and digitalization constantly lead to the mutation of traditional sectors both at the level of organizational models and at the level of government policy, which should respond in a timely manner to the features of the new international division of labor. There is a phenomenon of concuperation, when the creation of a common value in the process of cooperation does not exclude the presence of firms in competitive relations.

Keywords: industrial ecosystems, innovative development, regional economy.

Глибокі структурні перетворення в українському промисловому та технологічному ландшафтах, спричинені агресивною насильницькою деіндустріалізацією внаслідок війни, змінять не лише характер та спосіб реалізації наявних факторів виробництва, але й актуалізують пришвидшену інтеграцію українських підприємств в глобальні виробничо-збутові мережі та розширення торговельних взаємозв'язків в умовах глобального технологічного й цифрового суперництва [1, с. 4]. Прикметно, що кордони або так звані демаркаційні лінії галузей розмиваються внаслідок глобальних процесів вертикальної дезінтеграції та промислової реорганізації, тоді як між виробництвом та послугами встановлюються нові симбіотичні – взаємодоповнюючі та взаємовигідні – відносини. Технологічні зміни, роботизація та цифровізація невпинно призводять до мутації традиційних секторів як на рівні організаційних моделей, так і на рівні урядової політики, яка має вчасно реагувати на особливості нового міжнародного поділу праці. Виникає феномен конкуперації, коли при створенні спільної вартості в процесі співпраці не виключається перебування фірм у відносинах конкуренції. Відтак промислові екосистеми є складними системами, котрим притаманна ієрархічність і подільність. Ієрархія при цьому не обов'язково передбачає відносини підпорядкування, натомість вона означає, що промислові екосистеми є багаторівневою системною структурою, що характеризується взаємопереплетенням вертикальних і горизонтальних відносин, адже одні й ті ж самі організації можуть бути вбудовані в численні і багаторівневі структури. Фірми при цьому можуть працювати в одному або кількох традиційно визначених секторах у різних ланцюжках створення вартості та виконувати різні виробничі та/або технологічні функції в кожному з них.

Принцип подільності передбачає, що хоча всі гравці в промислових екосистемах так чи інакше взаємодіють і, таким чином, взаємозалежні, деякі гравці більш взаємозалежні, ніж інші: у межах багаторівневої складно ієрархічної промислової екосистеми кожна виробнича організація, проміжний учасник, а також суб'єкт попиту вбудовані в мережу структурних взаємозалежностей, які водночас обмежують, уможливають і детермінують їхню поведінку. Це означає, що їхні місце, роль та способи створення вартості не просто залежать від

особливостей технологічного процесу, але, що важливіше, вони «індуковані» та «спровоковані» структурою екосистеми, в яку вони вбудовані на принципах взаємозалежності.

Суб'єкти та ринки з боку попиту відіграють вирішальну роль у формуванні промислової екосистеми: зміни обсягів попиту (як кінцевого, так і проміжного), а також структури та якості попиту (в результаті змін у розподілі доходів) задають (збільшують чи обмежують) виробничі можливості для фірм в екосистемі. З боку попиту, формується запит на обсяг ринку, особливо проміжний попит на компоненти, який, в свою чергу, впливає на спеціалізацію, подальший поділ праці та збільшення віддачі. В результаті структурних взаємозалежностей, що пов'язують організації на боці пропозиції та попиту в промисловій екосистемі, кожна з них (і навіть ті, що перебувають у відносинах конкуренції) буде залучена до деяких процесів створення спільної вартості.

«Реальні межі» промислової екосистеми можна визначити, лише відстежуючи мережу зв'язків зі створення вартості, що включає організації навколо регіонального ядра і зв'язки поза його межами. Виявлення структурних прогалин у екосистемі стає вкрай важливим, адже слід максимально використовувати вигоди від потенційної співпраці і особливо тоді, коли фірми, які спеціалізуються на зрілих промислових секторах, потребують інноваційної політики оновлення як бізнес-процесів, так і обладнання, особливо в умовах релокації бізнесів. Визначення реальних меж екосистеми стає критично важливим для урядів, зацікавлених у підтримці промислових екосистем та їх перетворенні в замкнені цикли інновацій [2]. Відтак промислова екосистема являє собою структурований виробничий простір, зосереджений здебільшого на його виробничих організаціях, а також на інших державних суб'єктах, посередниках та суб'єктах з боку попиту, цілеспрямовано залучених у процеси підвищення складності економічної структури країни механізмами диверсифікації та інноваційного промислового оновлення.

Враховуючи, що поширення знань та інновації є результатом частого міжфірмового діалогу та співробітництва через близькість встановлених між ними зв'язків [3, с. 118], існує багато типів успішних регіональних промислових систем. Серед них – кластери, в яких домінують кілька споріднених галузей, або об'єднання малих та середніх підприємств, що співпрацюють в інноваційних галузях, та райони-сателіти, в яких розміщуються дочірні компанії багатонаціональних фірм [4, с. 6; 5, с. 88]. Емпіричний досвід доводить, що регіональні системи еволюціонують від місць, де розташовані фірми, які не знають одна про одну і просто отримують вигоду від ефекту масштабу, до систем, які включають динамічне навчання та координацію для підвищення регіональних конкурентних переваг. Прикметно, що для регіональних економік саме соціальні зв'язки створюють для менеджерів неекономічні стимули до співробітництва. Промислові екосистеми з позицій зеленого переходу можна інтерпретувати як тип регіональної економіки, де співробітництво зосереджено на обміні матеріалами та управлінні ресурсами на засадах поінформованості про дотримання екологічних вимог та недопущенні використання екологічного та соціального демпінгу як інструментів регуляторної конкуренції [6].

Список використаних джерел

1. Панченко В. Г., Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Розвиток industry 4.0 й цифрової економіки у фокусі глобального технологічного та інноваційного суперництва КНР і США. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 4–10.
2. Резнікова Н. В., Рубцова М. Ю., Рилач Н. М. Інституційні важелі міжнародної конкурентоспроможності національної інноваційної системи: проблема вибору інструментів стимулювання інноваційних підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/16.pdf
3. Резнікова Н. В. Економічна кон'юнктура розвинених країн: навч. посіб. у 2-х ч. Київ: Аграр Медіа Груп, 2021. Ч.1. 422 с.
4. Резнікова Н. В., Іващенко О. А., Курбала Н. В. Тенденції розвитку малого і середнього бізнесу та його вплив на економічну кон'юнктуру і конкурентоспроможність розвинених країн. *Економіка та держава*. 2020. № 10. С. 4–14.
5. Reznikova N., Rubtsova M., Yatsenko O. The role of innovation clusters in building up investment and innovation strategies in the crossborder cooperation context. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2020. Вип. 142. С. 85-98.
6. Panchenko V., Reznikova N., Bulatova O. Regulatory Competition in the Digital Economy: New Forms of Protectionism. *International Economic Policy*. 2020. № 1-2 (32-33). P. 49-79.